

De democratie, media en **het vrije denken**

Door: Dr. Sid Lukkassen

Ons politieke stelsel stamt uit de tijd van de trekschuit en de postkoets. Sindsdien werd alles sneller, behalve politieke besluitvorming. Dit zou de huidige politieke crisis kunnen verklaren. Mijn promotie op de Radboud Universiteit behelsde een breed politiek-filosofisch onderzoek naar deze kwestie. Het boek hierover heet De Democratie en haar Media en bevat analyses van representatieve democratie en condities van communicatie.

De Duitse rechtsgeleerde Ernst-Johan Böckenförde stelde dat een liberale democratie berust op morele overtuigingen, afkomstig uit bronnen als het christendom en de Verlichting, die een liberale democratie zelf niet kan garanderen. Zou een liberale democratie dat wel proberen, dan mengt ze zich in het geestesleven van haar burgers en verliest ze zo haar liberale en democratische karakter. Analoog hieraan vragen we of een representatieve democratie berust op communicatieve voorwaarden, die zij zelf maar in beperkte mate kan waarborgen.

DE RACE OM DE CLICKS

Met communicatieve voorwaarden wordt bedoeld het aanpassen van politieke representatie aan de regels via welke media tot berichtgeving komen. Vanuit dat oogpunt doen juist ook gevestigde media mee aan de afbraak van het open publieke debat.

Een open toegankelijk en wetenschappelijk seminar over islamradicalisme in de Balie werd door de gesubsidieerde opiniewebsite Joop vergeleken met een 'Beierse bierkelder uit de jaren dertig'. Ernstig is dat ook de Volkskrant zich besmette met deze sensatiebeluste framing. 'Anno 2017 wordt niet alleen in schimmige debataaltjes gediscussieerd over wat een wenselijk percentage moslims in de samenleving zou zijn', schreef Loes Reijmer op 5 maart 2017.

"Zo worden krantenredacties hegemoniale instituties die proberen te kanaliseren welke conclusies wél, en welke niet in het publieke debat mogen komen. Precies zoals vroeger de kerken probeerden het politieke debat te beïnvloeden. Maar de scheiding tussen de christelijke kerk en de staat is in deze eeuw minder relevant dan in de vorige, omdat de kerk veel invloed verloor. De positie van de media-macht is daarentegen versterkt: zie het belang van de framing van politieke vraagstukken. Ook zijn zoekmachines en algoritmes vandaag machtiger wapens dan flyers uitdelen op een markt of een toespraak houden in een kerk.

De Democratie en haar Media laat daarnaast de Amerikaanse historicus Christopher Lasch aan het woord. Hij schreef in 1996:

'In Europa leidt de verzwakking van de natiestaat tot afbreuk van de enige autoriteit die etnische conflicten kan begrenzen. Het herstel van clan- of groepsgevoel wakkert weer een reactionair kosmo-

politisme van de elite aan ... De staat kan enerzijds etnische conflicten niet meer bezweren, en kan anderzijds de krachten die op globalisering aansturen niet weerstaan.'

CENSUURWET

Wat betreft deze reactie van de elite verklaarde Eurocommissaris Frans Timmermans dat hij met Google, Twitter, Facebook en Microsoft overlegt om 'hate speech' op het internet aan te pakken, zo liet hij weten op 14 maart 2016. Bloomberg berichtte een jaar geleden al dat Merkel en Zuckerberg samenwerken om onwelgevallige 'hate posts' te censureren. Enkele maanden terug werd zelfs de beruchte censuurwet aangenomen, ingediend door minister Heiko Maas. De term; censuurwet; is terecht. Immers, het onderscheid tussen haatzaaijrij en een oprechte kritiek op de multiculturele samenleving, is zélf een politieke kwestie en dit hoort niet bij privé-bedrijven geparkeerd te worden. Iedere democraat zou hierin een grondverlies moeten herkennen van het politiek primaat aan multinationals. Omdat het ze handig uitkomt zo hun ;rechtse; critici de mond te snoeren – men kan privébedrijven niet aanklagen voor het inperken van vrije meningsuiting – laten ze dit gebeuren. Als de spanning in uw lokale stamkroeg oploopt tijdens politiek debat en u wordt er uitgezet, dan zoekt u een nieuwe stamkroeg. Maar hiermee zijn media als Facebook en YouTube niet meer te vergelijken: daarvoor hebben zij een te centrale positie verworven bij het vormgeven van het publiek debat en het doorsluizen van informatie. Moderatie van onwelgevallige meningen op deze media betekent een inperking van politiek staatsburgerschap, want een ondergraving van de Öffentlichkeit.

DIGITALISERING VERSUS GEOGRAFIE

Maar ook openbaarde het door Lasch genoemde etnische clangevoel zich bij de Turkse demonstraties in Rotterdam. Media vanuit de ;lange arm van Ankara; versterken dit clangevoel. Gelijkijdig maakt de globalisering dat het uitoefenen van soevereiniteit steeds minder vasthangt aan geografische wortels: zaken als algoritmes, datastromen, digitale geldcreaties en internationale handelsverdragen worden steeds invloedrijkere factoren. Zij onttrekken zich deels aan geografische grenzen en nationale gemeenschappen. Vertegenwoordigende democra-

tie blijft daarentegen gebonden aan natiestaten en volkeren die in een fysieke omgeving samenwonen.

Zo zien we enerzijds een klasse ontstaan die goed overweg kan in deze post-nationale economie en invloed verwerft via nieuwe media en algoritmes. Zij staan anderzijds tegenover burgers die minder profiteren van de nieuwe situatie en een regionaal of nationaal identiteitsbeeld hebben. Via de filterbubbels op de cybersnelweg groeien deze klassen uit elkaar: dit plaveit de weg voor de politieke conflicten van de eenentwintigste eeuw.

(Het boek *De Democratie en haar Media* verscheen bij uitgeverij De Blauwe Tijger.) ❖

